
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 504.062.2

В. Ф. Савченко, д.е.н., професор,
К. М. Катрушенко, студентка**РАЦІОНАЛЬНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**

Анотація. У статті надані теоретичні основи і світовий досвід раціонального природокористування, аналізуються проблеми природокористування в Україні та пропонуються шляхи їх вирішення як на науковому, так і на практичному рівнях. У процесі дослідження використовувалися загальні методи наукового пізнання, а також методи економічної науки: аналізу і синтезу, порівняльного аналізу, узагальнення і систематизації, статистичних даних та інші.

Ключові слова: екологія, екосистема, ерозія, навколишнє середовище, охорона довкілля, природні ресурси, природоохоронна діяльність, раціональне природокористування, утилізація.

В. Ф. Савченко, д.э.н., профессор,
Е. М. Катрушенко, студентка**РАЦИОНАЛЬНОЕ ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЕ
КАК ФАКТОР ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ**

Аннотация. В статье представлены теоретические основы и мировой опыт рационального природопользования, анализируются проблемы природопользования в Украине и предлагаются пути их решения как на научном, так и на практическом уровнях. В процессе исследования использовались общие методы научного познания, а также методы экономической науки: анализа и синтеза, сравнительного анализа, обобщения и систематизации, статистических данных и другие.

Ключевые слова: экология, экосистема, эрозия, окружающая среда, охрана окружающей среды, природные ресурсы, природоохранная деятельность, рациональное природопользование, утилизация.

V. F. Savchenko, doctor of economic sciences, professor,
K. M. Katrushenko, student**RATIONAL NATURE MANAGEMENT
AS A FACTOR OF THE UKRAINIAN ECONOMY DEVELOPMENT**

Abstract. In the article it is provided the theoretical foundations and international experience of rational nature management, it is analyzed the problems of nature management in Ukraine and it has been offered their solutions as at the scientific so at the practical levels. The study has used the general methods of scientific knowledge and methods of economics: analysis and synthesis, comparative analysis, generalization and systematization of statistic data and others.

Keywords: ecology, ecosystem, erosion, environment, protection of the environment, natural resources, environmental activities, rational nature management, utilization.

Актуальність теми дослідження. Проблеми природокористування завжди були важливими для людства, але найбільшої актуальності вони набули в наш час, коли господарська діяльність людини викликала великі зміни природного середовища на всій планеті. Пояснюється це різким збільшенням чисельності населення Землі, надмірним використанням природних ресурсів і наслідками науково-технічної революції. Тому все повніше усвідомлюється необхідність вирішення проблем раціонального природокористування на науковій основі.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку України характеризується насамперед необхідністю пошуку нових, властивих культурним та історичним особливостям суспільства, форм реалізації господарської діяльності, які б одночасно відповідали світовим тенденціям і механізмам досягнення мети раціонального та ефективного використання наявних природних ресурсів.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам раціонального природокористування присвячені праці вітчизняних та зарубіжних учених і фахівців, а саме В. Акуленка, О. Балацького, П. Вакулюка, В. Власенка, С. Генсирука, К. Гофмана, М. Долішнього, С. Дорогунцова, А. Жулавського, Ю. Лебединського, О. Мінца, М. Реймерса, О. Савченко, В. Сахаєва, В. Трегобчука, Ю. Туниці, Т. Хачатурова, М. Хвесика, С. Христенка, В. Шмандія та інших.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Чим повніше використовуються природні ресурси, тим ощадливіше і по-господарськи слід ставитися до їх експлуатації, особливо якщо йдеться про невідновлювані енергетичні ресурси. Незважаючи на те, що кількість розвіданих корисних копалин збільшується як загалом, так і в розрахунку на душу населення, існує загроза їх виснаження ще перед тим, як буде здійснений перехід на використання нових джерел енергії, тим більше, що суспільство також відчуває все більший дефіцит відновлюваних природних ресурсів. Ці проблеми потребують вивчення і розв'язання на науковому та прикладному рівнях.

Постановка завдання. Головною метою статті визначено: проаналізувати сутність раціонального природокористування, світовий досвід і сучасний стан навколишнього середовища в Україні; охарактеризувати проблеми раціонального природокористування в державі та запропонувати шляхи їх вирішення.

Викладення основного матеріалу. Раціональне природокористування – це використання природних ресурсів в обсягах та способами, які забезпечують сталий економічний розвиток, гармонізацію взаємодії суспільства і природного середовища, раціоналізацію використання природно-ресурсного потенціалу, економічні механізми екологічнобезпечного природокористування [1]. Воно включає в себе моніторинг, прогнозування, попередження, запобігання та подолання наслідків природних, антропогенних і техногенних явищ, які викликають небажані зміни у стані навколишнього природного середовища [2].

Своїм життям, самим фактом існування, а тим більше господарюванням людина впливає на навколишнє середовище [3], перетворює його, про що наголошував перший президент Академії наук України академік В. І. Вернадський у статті «Автотрофність людства»: «Протягом останніх століть людське суспільство все більше виділяється по своєму впливу на середовище, що оточує живу природу. Це суспільство стає в біосфері, тобто у верхній оболонці нашої планети, єдиним у своєму роді агентом, могутність якого росте з ходом часу і з дедалі більшою швидкістю. Воно одне змінює належним чином і зі зростаючою швидкістю саму структуру основ біосфери. Воно стає все більш незалежним від інших форм життя та еволюціонує до нового життєвого прояву» [4].

У другій половині ХХ ст. у значній частині країн світу сформувався механізм управління захистом навколишнього середовища, який відзначається високим організаційним рівнем, гнучким управлінням, застосуванням адміністративно-правових методів у поєднанні з фінансово-економічними стимулюваннями, активним використанням досягнень науково-технічного прогресу [5].

Наразі вони мають значний досвід щодо стимулювання раціонального природокористування й охорони навколишнього середовища. У розвинених країнах уряди спрямували матеріально-фінансові, науково-технічні ресурси на вирішення завдань охорони довкілля для досягнення позитивних результатів у цьому напрямі. Державне регулювання стану навколишнього середовища має значний вплив на економічну діяльність і технічний розвиток практично всіх виробничих галузей. Такі країни, як США, Франція, ФРН, Японія прийняли спеціальні законодавчі акти про національну політику в галузі охорони навколишнього середовища [6].

У ХХ ст. в Україні природокористування набуло чітко виражених згубних для природи форм. Ресурсокористування стає надекстенсивним, хижацьким. Жовтневий переворот 1917 р., громадянська війна, голод 1930-х років, страшні за своїми масштабами політичні репресії 1930-1940-х років, Перша і Друга світові війни – ці величезні соціальні потрясіння разом із централізацією промисловості, надхімізацією сільськогосподарських угідь, виснаженням ресурсів за кілька десятиріч призвели до формування в Україні економіки, яка не зважала на об'єктивні потреби й інтереси народу, можливості природи.

У результаті сформувалась одна з найбільш варварських з погляду екології економік – перенасичена хімічними, металургійними, гірничорудними, нафтопереробними, військовими виробництвами з величезними обсягами викидів і низькими коефіцієнтами їх утилізації, застарілими технологіями та обладнанням [7].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Сучасну екологічну ситуацію в Україні можна охарактеризувати як кризову. Щороку в повітряний басейн, водні та земельні ресурси потрапляє близько 11 млн. т. небезпечних забруднюючих речовин, з яких 57 % – шкідливі викиди в атмосферу, 40 % – у поверхневі водойми, 3 % – небезпечні відходи, що забруднюють земельні ресурси. Зокрема, протягом 2010 р. в атмосферу потрапило 6,4 млн. т. шкідливих речовин від стаціонарних та пересувних джерел забруднення. У загальній кількості шкідливих речовин викиди метану та оксиду азоту (які належать до парникових газів) становлять, відповідно, 649 та 7,1 тис. т. Крім цих речовин, в атмосферу стаціонарними та пересувними джерелами викинуто 185,2 млн. т. діоксиду вуглецю, який істотно впливає на зміну клімату. Розмір екологічних збитків від виробничої діяльності (втрати земельних, водних і лісових ресурсів, забруднення довкілля тощо) в Україні, за оцінками фахівців, щороку перевищує 50 млрд. грн. Таким чином, наша держава охоплена не лише соціально-економічною, але й глибокою екологічною кризою [8].

Сучасне використання земельних ресурсів не відповідає вимогам раціонального природокористування. Порушено екологічно допустиме співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, лісових насаджень, що негативно впливає на стійкість агроландшафтів. Розораність земель є найвищою у світі й досягає 57 % території країни та майже 80 % сільськогосподарських угідь. Інтенсивне сільськогосподарське використання земель зумовлює зменшення родючості ґрунтів у зв'язку з їх переущільненням, втратою грудкувато-зернистої структури, водопроникності та аераційною здатністю з усіма екологічними наслідками [9]. Зростає деградація землі від ерозії, погіршується природний стан ґрунтів. Зменшення кількості органічних добрив призводить до втрати гумусу, а відсутність вапнування – до закислення.

Нині в Україні ерозії піддається 1/3 всієї площі сільськогосподарських угідь, а в окремих областях цей показник сягає критичного значення: в Донецькій області – 71 %, Луганській – 62 %, Одеській – 56 % [10]. За розрахунками вчених, збитки від ерозії ґрунтів становлять близько 5 млн. дол. на рік.

У загальній структурі природокористування певне місце відводиться лісоресурсній компоненті, значення якої в економіці, екології та соціальній сфері важко переоцінити. В Україні лісоресурсна складова становить порівняно незначну частку у виробництві валової продукції. Водночас від рівня використання, збереження і відтворення лісів значною мірою залежать розвиток продуктивних сил, передусім сільських територій, та екологічна ситуація. Лісистість країни (17,6 % її площі) є значно нижчою, ніж у багатьох країнах Європи. Низьке заліснення території, яке в окремих регіонах не перевищує 4 %, не відповідає оптимальному рівню, зумовлює зниження важливих екологічних функцій лісових насаджень. Близько 3,5 млн. га лісів радіоактивно забруднені. За часів незалежності стали переважати корупційні схеми знищення лісів. Через велику кількість лісокористувачів та стихійне формування приватної власності на лісові угіддя, істотне зниження обсягів агролісомеліоративних заходів, різке зменшення площ лісосмуг внаслідок їх вирубування та переведення в інші угіддя наше лісове господарство деградує [8].

Основними причинами забруднення поверхневих вод України є: скид неочищених та не досить очищених комунально-побутових і промислових стічних вод безпосередньо у водні об'єкти та через систему міської каналізації; надходження до водних об'єктів забруднюючих речовин у процесі поверхневого стоку води із забудованих територій та сільгоспугідь; ерозія ґрунтів на водозабірній площі. Якісний стан підземних вод внаслідок господарської діяльності також постійно погіршується. Це пов'язано з існуванням на території України близько 3 тис. фільтруючих накопичувачів стічних вод у незадовільному стані, а також із широким використанням мінеральних добрив та пестицидів [11].

Практично всі поверхневі джерела водопостачання України інтенсивно забруднюються через низьку якість очищення стічних вод та аварійний стан водопровідних труб у містах, що завдає шкоди довкіллю і здоров'ю населення. Щороку із підприємств комунально-побутового господарства попадають у Чорне море більш як 30 тис. т. промислових речовин, близько 10 тис. т. азоту, 3 тис. т. фосфору, близько 25 тис. т. нафтопродуктів. Значно погіршується екологічний стан Азовського моря внаслідок його забруднення промисловими підприємствами Маріуполя, зокрема металургійним комбінатом «Азовсталь» [8].

Паливно-енергетичний комплекс України сьогодні характеризується технологічною відсталістю, зношеністю промислово-виробничих фондів (на 65-75 %), браком коштів на їх оновлення, недостатніми обсягами геологорозвідувальних робіт стосовно нафти й газу та введення в експлуатацію нових родовищ.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

платуацію перспективних родовищ, неактивною політикою диверсифікації джерел нафто- і газопостачання тощо [9].

Особливо гостро стоять питання, пов'язані з майбутнім атомної енергетики, зокрема, проблема щодо зняття з експлуатації та консервації ядерних установок, оскільки до 2025 р. усі діючі ядерні енергоблоки атомних електростанцій України мають бути виведені з експлуатації та законсервовані [8].

Критичне становище склалося з використанням надр. Щорічно для потреб виробництва з надр України видобувається 1,3-1,4 млрд. т. різноманітної породи, мінералів та матеріалів. Проте через недосконалі методи комплексного використання мінеральної сировини більша частина так званої «породи» промисловістю не переробляється і йде у відвали у вигляді відходів, які становлять близько 800 млн. т. на рік.

Активна розробка корисних копалин, які належать до невідновлюваних, велася протягом усього ХХ ст., що призвело до збідніння земних надр України. Ще недавно їх поклади здавалися невичерпними, проте це було прикрою помилкою.

Тому сучасний етап розвитку України насамперед характеризується необхідністю пошуку нових, властивих культурним та історичним особливостям суспільства, форм реалізації господарської діяльності, які б одночасно відповідали світовим тенденціям і механізмам досягнення мети раціонального та ефективного використання наявних природних ресурсів.

Питання навколишнього природного середовища не можуть бути розв'язані в межах національних кордонів. У зв'язку з цим політичні лідери країн, науковці шукають шляхи вирішення проблем, пов'язаних з глобальним управлінням довкіллям [8].

На конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, червень 1992 р.) було прийнято документ «Порядок денний на ХХІ століття», який залишається узгодженою програмою дій для досягнення взаємозв'язку економічної, соціальної та екологічної складових розвитку. У цьому документі зазначено, що урядам слід прийняти національні стратегії збалансованого розвитку і важливим аспектом загального планування для досягнення збалансованого розвитку є формування національного консенсусу щодо політики і програм, зокрема національних планів дій. Національна стратегія має ґрунтуватися на ретельній оцінці нинішньої ситуації. На жаль, через 19 років після Ріо Україна не спромоглася підготувати національну стратегію збалансованого розвитку, хоч і зробила певні кроки у цьому напрямі [12].

Найбільш радикальними і результативними були кроки щодо оздоровлення довкілля, зроблені в рамках Кіотського протоколу (1997-2009 рр.). Водночас вони викликали занепокоєння могутніх промислових компаній світу, які забруднюють довкілля парниковими газами, і відкрити, а також приховану інформаційну війну проти Кіотського протоколу та його дії після 2012 р. Як наслідок, до попередньо узгоджених домовленостей не приєдналися США, Китай та деякі інші країни. Не став доленосним і саміт 193 держав, який відбувся в Копенгагені в грудні 2009 р., де вирішувалася доля Кіотських домовленостей [13].

Україна підписала Кіотський протокол 15 березня 1999 року та ратифікувала його 4 лютого 2004-го. У рамках протоколу наша держава взяла на себе зобов'язання не перевищувати протягом 2008-2012 років рівня викидів парникових газів 1990 року. Фактичні обсяги викидів 2010 року становили лише 40 % квоти.

2-3 лютого 2011 року в Нью-Йорку в рамках Форуму Організації Об'єднаних Націй зі збереження лісів (ФЛООН) відбулося офіційне відкриття Міжнародного року лісів, проголошеного Генеральною Асамблеєю ООН з метою підвищення обізнаності громадськості про проблеми збереження лісів та їх важливість для забезпечення людської життєдіяльності, а також щоб нагадати, що саме люди є відповідальними за раціональне використання, збереження та збалансований розвиток лісів [14].

Основним документом щодо природокористування в Україні виступає «Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 року». Її прийняття зумовлене необхідністю підвищення ефективності управління у сфері охорони довкілля та впровадження екологічно збалансованої системи природокористування [15].

Досвід розвинених країн свідчить, що існують два основні важелі, які стимулюють екологізацію виробництва та енергозбереження. Це плата за використання природних ресурсів і природоохоронні заходи [16].

У результаті дослідження нами визначено, що основними завданнями раціоналізації природокористування на даному етапі розвитку продуктивних сил є підвищення рівня комплексності

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

переробки окремих видів природної сировини, практичне втілення політики ресурсозбереження на вітчизняних підприємствах, посилення бюджетонаповнюючої функції господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу.

Таким чином, ми вважаємо, що розв'язання проблеми економічно аргументованого раціонального використання природних ресурсів як основи забезпечення сталого розвитку України передбачає прийняття ряду науково обґрунтованих дій, що базуються на сучасних технологіях управління територіальними природно-господарськими системами з використанням комплексу економічних, екологічних та організаційних методів досягнення позитивних результатів.

Крім того, вважаємо за доцільне надати наступні додаткові результати нашого дослідження.

Необхідно переходити на раціональні технології органічного землеробства, цілями якого є: створення життєздатної системи ведення господарства; підвищення рівня біологічного розмаїття; поліпшення санітарного стану ґрунту, рослин, тварин та підтримання балансу між ними; виробництво продукції високої якості, яка не шкодить навколишньому середовищу і здоров'ю людини.

Така робота тільки розпочинається в Україні. Тому масштабна трансформація українського сільського господарства буде успішною лише за умов підтримки органічних агротехнологій на державному рівні.

На сьогоднішній день аграрії всього світу намагаються бути справжніми ощадливими господарями, що перш за все пов'язано з великою потребою в ресурсах і високим ризиком виробництва в такій нестійкій галузі, як сільське господарство. На жаль, для нашої країни це питання ще більш хворобливе, адже переважна частина українських підприємств у сфері АПК продовжує використовувати ресурсоємні технології та морально застарілу техніку, недостатньо ефективні форми організації виробництва, управління витратами та мотивацією працівників. Як наслідок – українські ґрунти втрачають свою родючість, врожайність знижується, матеріало- та енерговитрати зростають, а вітчизняна сільськогосподарська продукція так і залишається неконкурентоспроможною. У цих умовах особливо актуальним стає питання впровадження ресурсозберігаючих технологій в АПК. Найбільш перспективною в Україні, на наше переконання, є технологія нульової обробки ґрунту NO-TILL, що дозволяє здійснювати прямий посів без оранки, забезпечуючи економію енергетичних ресурсів та мінімальний негативний вплив на ґрунт.

У промисловості і сільському господарстві проблема будівництва очисних споруд загострилася у зв'язку із створенням та відродженням великих промислових комплексів і деякою концентрацією тваринництва, де виробництво не скрізь здійснюється у єдності із заходами по обробці і обеззаражуванню відходів та стічних вод. Крім того, назрілим є питання про комплексне використання сировини, перехід до безвідходних технологій з метою зниження витрат і підвищення ефективності виробництва. Необхідно почати виробництво креативної продукції, яке не забруднює навколишнє середовище, у господарському комплексі.

Система платежів певною мірою сприяє зменшенню забруднення, хоча тарифи платежів за забруднення залишаються надто заниженими, а тому підприємства віддають перевагу збільшенню викидів перед зменшенням забруднення навколишнього середовища. Тому нова економічна політика потребує вироблення чітких позицій у природокористуванні. Для цього в розробленій програмі охорони навколишнього середовища і раціонального використання природних ресурсів значна увага має приділятися питанням перебудови економічних важелів системи управління природокористуванням.

Залучення населення до природоохоронної діяльності – реальна можливість вирішення екологічних проблем. Створення громадських "зелених" організацій, заохочення населення до благодійних внесків у дану сферу, підвищений контроль за діяльністю підприємств – головні чинники на шляху до змін.

Висновки.

1. Раціональне природокористування спрямоване на забезпечення умов існування людства і отримання матеріальних благ, запобігання можливим шкідливим наслідкам людської діяльності, підтримання високої продуктивності природи та охорону і економічне використання її ресурсів.

2. Наприкінці ХХ ст. у значній частині країн світу сформувався механізм управління захистом навколишнього середовища, який відзначається високим організаційним рівнем, гнучким управлінням та застосуванням адміністративно-правових методів у поєднанні з фінансово-економічним стимулюванням, активним використанням досягнень науково-технічного прогресу.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

3. Проблеми раціонального використання та охорони природних ресурсів у нашій країні набули значної ваги. Це зумовлено, передусім, тим, що протягом багатьох десятиліть у господарське життя було залучено значний природний потенціал, все більше природних ресурсів (землі, води, лісів) потрапило до виробничого обороту.

4. Взаємодія державних політиків та науковців, комплексне використання сировини, впровадження ресурсозберігаючих технологій, перехід на раціональні технології органічного землеробства, виробництво креативної продукції у господарському комплексі, впровадження енергозберігаючих технологій та використання альтернативних джерел енергії, плата за нераціональне природокористування, надання податкових та інших пільг за впровадження безвідходних технологій і природоохоронних заходів, залучення населення до природоохоронної діяльності – ті заходи, які мають бути втілені як на науковому, так і практичному рівні в нашій державі.

Література

1. Вікіпедія. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Раціональне_природокористування.
2. Довгий С. Інформаційно-аналітичні складові у сфері раціонального природокористування у регіонах України / С. Довгий, О. Трофимчук, Ю. Черепін // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 6. – С. 174-179.
3. Юрченко Л. І. Екологія / Л. І. Юрченко. – К. : «Видавничий дім «Професіонал», Центр учбової літератури, 2009. – 304 с.
4. Грачев О. О. Основні напрямки діяльності АН України з вирішення проблем раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища України (початок 70-х – початок 90-х років XX століття, історичний аспект) / О. О. Грачев та ін. // Наука та наукознавство. – 2011. – № 3. – С. 59-73.
5. Савченко В. Ф. Регіональна економіка / В. Ф. Савченко. – К. : Кондор, 2012. – 339 с. – Модуль 2. Екологія. – С. 248 – 325.
6. Шостак С. В. Зарубіжний досвід державного регулювання природокористування й охорони навколишнього природного середовища / С. В. Шостак // Держава та регіони. Серія Державне управління. – 2011. – № 2. – С. 82-86.
7. Царик Л. П. Екологія / Л. П. Царик, П. Л. Царик, І. М. Вітенко. – К. : Генеза, 2010. – 125 с.
8. Оскольський В. Раціональне природокористування – важлива умова ноосферного розвитку України / В. Оскольський // Економіка України. – 2011. – № 11. – С. 4-13.
9. Гавриленко О. П. Екогеографія України / О. П. Гавриленко. – К. : Знання, 2008. – 646 с.
10. Мордвінова І. Економічне стимулювання раціонального природокористування в аграрній сфері / І. Мордвінова // Держава та регіони. Серія Економіка та підприємництво. – 2008. – № 4. – С. 134-140.
11. <http://info-works.com.ua/all/ekologia/2967.html>.
12. Пропозиції Всеукраїнської екологічної ліги до «Пріоритетів діяльності на період 2008-2011» Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи // Екологічний вісник. – 2008. – № 2. – С. 2-4.
13. Савченко В. Ф. Екологічні проблеми: світовий досвід і міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього середовища / В. Ф. Савченко // Науковий вісник ЧДІЕУ. Серія 1. Економіка : збірник наукових праць. – 2011. – № 1 (009). – С. 181-188.
14. Шмандій В. М. Особливості формування екологічної небезпеки регіону під впливом техногенних землетрусів / В. М. Шмандій, В. І. Бредун, О. В. Харламова // Екологічний вісник. – 2011. – № 1. – С. 8-9.
15. Балджи М. Шляхи вдосконалення державного регулювання природокористування / М. Балджи // Вісник КНТЕУ. – 2009. – №2. – С. 26-34.
16. Іванова Т. В. Екологізація природокористування та політика ресурсозбереження в сучасних умовах / Т. В. Іванова // Економіка та держава. – 2011. – № 4. – С. 123-125.

Bibliography

1. Vikipediia. Vilna entsyklopediia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://uk.wikipedia.org/wiki/Ratsionalne_pryrodokorystuvannia.
2. Dovhyi S. Informatsiino-analitychni skladovi u sferi ratsionalnogo pryrodokorystuvannia u rehionakh Ukrainy / S. Dovhyi, O. Trofymchuk, Yu. Cherepin // Aktualni problemy ekonomiky. – 2007. – № 6. – S. 174-179.
3. Yurchenko L. I. Ekolohiia / L. I. Yurchenko. – K. : «Vydavnychiy dim «Profesional», Tsentr uchbovoi literatury, 2009. – 304 s.
4. Hrachev O. O. Osnovni napriamky diialnosti AN Ukrainy z vyrishennia problem ratsionalnogo pryrodokorystuvannia ta okhorony navkolyshnioho seredovyschcha Ukrainy (pochatok 70-kh – pochatok 90-kh rokiv XX stolittia, istorychnyi aspekt) / O. O. Hrachev ta in. // Nauka ta naukoznavstvo. – 2011. – № 3. – S. 59-73.
5. Savchenko V. F. Rehionalna ekonomika / V. F. Savchenko. – K. : Kondor, 2012. – 339 s. – Modul 2. Ekolohiia. – S. 248 – 325.
6. Shostak S. V. Zarubizhnyi dosvid derzhavnoho rehuliuвання pryrodokorystuvannia y okhorony navkolyshnioho pryrodnoho seredovyschcha / S. V. Shostak // Derzhava ta rehiony. Serii Derzhavne upravlinnia. – 2011. – № 2. – S. 82-86.
7. Tsaryk L. P. Ekolohiia / L. P. Tsaryk, P. L. Tsaryk, I. M. Vitenko. – K. : Heneza, 2010. – 125 s.
8. Oskolskyi V. Ratsionalne pryrodokorystuvannia – vazhlyva umova noosfernoho rozvytku Ukrainy / V. Oskolskyi // Ekonomika Ukrainy. – 2011. – № 11. – S. 4-13.
9. Havrylenko O. P. Ekoheohrafiia Ukrainy / O. P. Havrylenko. – K. : Znannia, 2008. – 646 s.
10. Mordvinova I. Ekonomichne stymuliuвання ratsionalnogo pryrodokorystuvannia v ahraarii sferi / I. Mordvinova // Derzhava ta rehiony. Serii Ekonomika ta pidpriemnytstvo. – 2008. – №4. – S. 134-140.
11. <http://info-works.com.ua/all/ekologia/2967.html>.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

12. Propozytzii Vseukrainskoi ekolohichnoi lihy do «Priorytetiv diialnosti na period 2008-2011» Komitetu Verkhovnoi Rady Ukrainy z pytan ekolohichnoi polityky, pryrodokorystuvannia ta likvidatsii naslidkiv Chornobylskoi katastrofy // Ekolohichni visnyk. – 2008. – № 2. – S. 2-4.

13. Savchenko V. F. Ekolohichni problemy: svitovy dosvid i mizhnarodne spivrobotnytstvo u sferi okhorony navkolynshnioho seredovyscha / V. F. Savchenko // Naukovyi visnyk ChDIEU. Serii 1. Ekonomika : zbirnyk naukovykh prats. – 2011. – № 1 (009). – S. 181-188.

14. Shmandii V. M. Osoblyvosti formuvannia ekolohichnoi nebezpeky rehionu pid vplyvom tekhnohennykh zemletrusiv / V. M. Shmandii, V. I. Bredun, O. V. Kharlamova // Ekolohichni visnyk. – 2011. – № 1. – S. 8-9.

15. Baldzhy M. Shliakhy vdoskonalennia derzhavnogo rehuliuвання pryrodokorystuvannia / M. Baldzhy // Visnyk KNTEU. – 2009. – № 2. – S. 26-34.

16. Ivanova T. V. Ekolohizatsiia pryrodokorystuvannia ta polityka resursozberezhennia v suchasnykh umovakh / T. V. Ivanova // Ekonomika ta derzhava. – 2011. – № 4. – S. 123-125.

Надійшла 18.01.2012